

Η «Επαν-εκκίνηση και Επανα-θεώρηση» ενός Κινηματο-θεάτρου

Ολυμπία Χατζοπούλου, Μαγδαληνή Χατζή, Ιωάννα Φυτούση,
Ειρήνη Στείρου, Νίκος Μπάρκας, Ηλίας Γραμματικός, Βάνα Τεντοκάλη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το κινηματοθέατρο Rex στην προκουμαία της Χίου (1936-1938) αποτελεί ένα δείγμα κινηματοθεάτρου της ελληνικής αστικής περιφέρειας με αξιοσημείωτα απλά χαρακτηριστικά Art Deco, που προσομοιάζουν με το Rex της Αθήνας (1934). Η κεντρική ιδέα της αρχιτεκτονικής πρότασης για την «επαν-εκκίνηση και επανα-θεώρηση» του είναι στην πραγματικότητα μια πρόταση αποκατάστασης και επανάχρησης, η οποία τείνει στην «επανενεργοποίηση» του, μέσα από τη διαμόρφωση ενός «κτίριου-μηχανής» μέσα στο κτίριο. Το «κτίριο-μηχανή» είναι αυτό που θα ενεργοποιήσει το κτίριο και θα του δώσει την κινητήρια ώθηση για να λειτουργήσει ξανά ως ένα κινηματοθέατρο, όπως στο παρελθόν, αλλά με σύγχρονο πλέον τρόπο. Στόχος για την πρόταση αποτελεί ο αναστρέψιμος χαρακτήρας της, ώστε οι νέες αρχιτεκτονικές επεμβάσεις να έχουν απόλυτα διακριτό χαρακτήρα, τόσο κατασκευαστικά όσο και στατικά, σε σχέση με τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του κτιρίου και το υφιστάμενο κέλυφος.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ : επαν-εκκίνηση, επανα-θεώρηση, επαν-ενεργοποίηση, από-κατάσταση, κινηματο-θέατρο, κτίριο-μηχανή

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εάν επιλέγουμε τους μη δόκιμους όρους «επαν-εκκίνηση και επανα-θεώρηση» στην παρούσα μελέτη «αποκατάστασης» του κινηματοθεάτρου Rex της Χίου, είναι γιατί και οι δύο αφορούν τον βαθύτερο της στόχο, που είναι η «επανενεργοποίηση». Ο όρος αυτός δεν διατυπώνεται ευθαρσώς, διότι είναι φιλοσοφικά και επιστημολογικά τόσο φορτισμένος, που ακόμη και η απλή αναφορά του δημιουργεί άμετρες προσδοκίες, που αγγίζουν τα όρια της ψευδαίσθησης. Παρ' όλα αυτά αναφέρεται εδώ, επειδή ως προς την ενδεχόμενη του πραγματοποίηση κρίνεται ακριβέστερος από τους προηγούμενους, μια και θα ενεργοποιούσε αρχιτεκτονικά ξανά το κινηματοθέατρο όχι μόνο από λειτουργική άποψη, αλλά και από συντακτική. Όσο για τους όρους «επαν-εκκίνηση και επανα-θεώρηση» υιοθετούνται εδώ, στον τίτλο τουλάχιστον, διότι αφορούν διπλά την έννοια του κινηματοθεάτρου τόσο ως θεωρητική ανασκόπηση όσο και ως παρουσίαση μιας εφαρμοσμένης μελέτης για το κινηματοθέατρο Rex. Επειδή όμως ο στόχος της «επανενεργοποίησης» που διαπερνά τον άξονα της παρούσας μελέτης, μπορεί μεν να καταλήγει στην πρόταση «αποκατάστασης» του Rex της Χίου, αλλά ξεκινά δε από τη σημασία και λειτουργία των κινηματοθεάτρων γενικότερα, γι' αυτό και κρίνεται απαραίτητο να προηγηθεί μια σύντομη θεωρητική τους ανασκόπηση.

2. ΚΙΝΗΜΑΤΟΘΕΑΤΡΑ: ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Ο όρος κινηματοθέατρο αποτελεί την ελληνική μετάφραση της ξενόγλωσσης προσφώνησης του ως *monie theatre* αποτυπώνοντας εύστοχα τη διπλή λειτουργία του ως χώρου, ο οποίος φιλοξενούσε κινηματογραφικές ταινίες και θεατρικές παραστάσεις. Η διατήρηση όσων από τα κινηματοθέατρα διασώθηκαν και η ανάδειξη τους σε νεότερα μνημεία πολιτισμού, οφείλεται τόσο στον πολιτιστικό τους ρόλο όσο και στην αρχιτεκτονική τους αξία. Πέρα όμως από τα παραπάνω, αυτό που ίσως παραλείπουμε συχνά να επισημάνουμε είναι ο ιδιαίτερος κοινωνικός τους χαρακτήρας. Τα κινηματοθέατρα συχνά φιλοξενούσαν διάφορες κοινωνικές συγκεντρώσεις, που ξεπερνούσαν τον ψυχαγωγικό χαρακτήρα για τον οποίο προοριζόταν. Αποτελούσαν τόπο συνάντησης και συγχρωτισμού των κοινωνικών ομάδων της πόλης στην οποία βρισκόταν.

Η ιστορική πορεία των κινηματοθεάτρων είναι σύντομη και περιορίζεται σχεδόν στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα. Ο φυσικός χώρος ύπαρξής τους ήταν φυσικά τα αστικά κέντρα, οι πόλεις. Στο εξωτερικό τα κινηματοθέατρα εμφανίστηκαν στα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα, ενώ στον ελληνικό χώρο μερικά χρόνια αργότερα. Η ανάπτυξη της τέχνης του κινηματογράφου, αλλά και οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της περιόδου, ήταν καθοριστική για την δημιουργία τους. Το κινηματοθέατρο αποτέλεσε την εξέλιξη και τον συγκερασμό δύο άλλων τυπολογιών, του vaudeville και του nickelodeon. Η άνοδος της μεσοαστικής τάξης, η εμφάνιση των πρώτων καταναλωτικών τάσεων και η αναζήτηση για μαζική και φτηνή ψυχαγωγία δικαιολόγησε την ύπαρξη ενός χώρου που θα είχε την αρχιτεκτονική ποιότητα και την πολυτέλεια ενός θεάτρου, αλλά το εισιτήριο ενός nickelodeon. Έτσι γεννήθηκε το movie theatre, δηλαδή το κινηματοθέατρο.

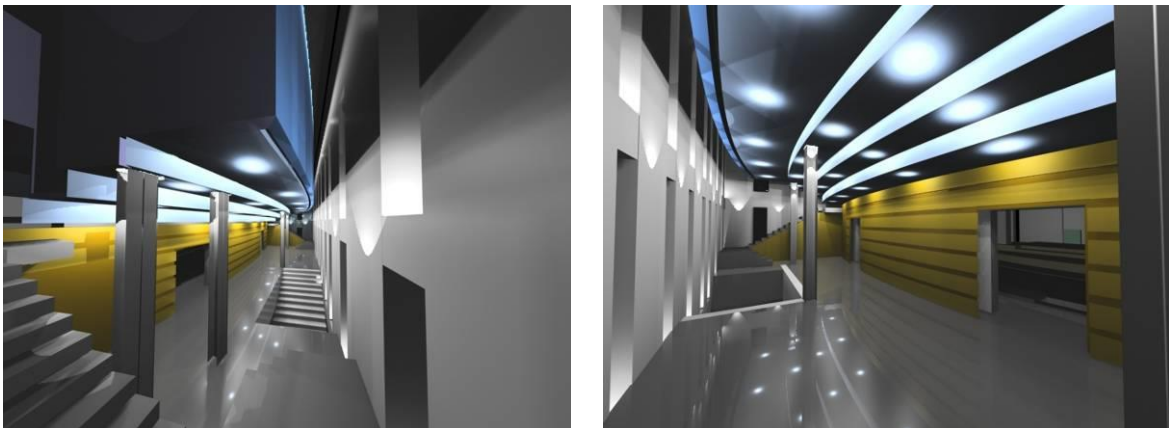
Εικόνα 1. Εξωτερική τρισδιάστατη εικόνα του κτιρίου με τις νέες επεμβάσεις (θολωτή επιστέγαση, διαμόρφωση ισογείου, μεταλλική σκαλωσιά σκηνής)

Το κινηματοθέατρο γνώρισε άνθηση στα χρόνια του μεσοπολέμου, ιδιαίτερα μετά την έλευση του ομιλούντος κινηματογράφου, αλλά και αμέσως μετά το τέλος του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου. Στα πρώτα χρόνια ανάπτυξής του, επικράτησε ο εκλεκτικισμός στην αρχιτεκτονική του. Χαρακτηριστικά από διάφορα αρχιτεκτονικά ρεύματα αναμειγνύονταν ανενδοίαστα και κυριαρχούσε ένας έντονος διακοσμητισμός και μια εκθαμβωτική πολυτέλεια, ανάλογα φυσικά με το μέγεθος και την καταγωγή του κινηματοθεάτρου. Στη δεκαετία του '30, λόγω της οικονομικής κρίσης στην Αμερική, αλλά και των τρεχουσών αρχιτεκτονικών τάσεων, εγκαταλείπεται ο εκλεκτικισμός και υποκαθίσταται από το Art Deco, που χαρακτηρίζεται από περισσότερο λιτές και δυναμικές γραμμές. Στην τάση αυτή, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ανήκει, πιο έκδηλα, το Rex της Αθήνας, αλλά και το Rex της Χίου. Τα σημάδια της κάμψης αρχίζουν να εμφανίζονται στη δεκαετία του '60, οπότε αλλάζουν οι ψυχαγωγικές και οι καταναλωτικές συνήθειες των ανθρώπων. Το τελειωτικό παρόλα αυτά χτύπημα έρχεται από την εφεύρεση της τηλεόρασης. Στα χρόνια που θα ακολουθήσουν, τα κινηματοθέατρα κλείνουν το ένα μετά το άλλο και μετατρέπονται σε νυχτερινά κέντρα, σουπερμάρκετ, χώρους στάθμευσης ή ακόμα χειρότερα κατεδαφίζονται. Επιπλέον τα τελευταία χρόνια έχουν επικρατήσει τα λεγόμενα πολυσίνεμα, ή multiplex σε μεγάλα εμπορικά κέντρα στην περιφέρεια της πόλης, τα οποία πλέον λειτουργούν όχι ως αυτόνομοι χώροι, αλλά ως «δόλωμα» για την προσέλκυση επισκεπτών καταναλωτών. Την σταδιακή εξαφάνιση των κινηματοθεάτρων ανέτρεψε τα τελευταία χρόνια ευτυχώς η κρατική και η δημοτική πρωτοβουλία διάσωσης και μετατροπής τους σε πολιτιστικούς χώρους, αναγνωρίζοντας την πολιτιστική και αρχιτεκτονική τους αξία.

Ορισμένα τυπολογικά χαρακτηριστικά των κινηματοθεάτρων, τα οποία συναρτώνται άμεσα με τη λειτουργία τους κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν. Εξ άλλου κάποια απ' αυτά είναι αποτυπωμένα περισσότερο ή λιγότερο στη συλλογική μνήμη των κατοίκων μιας πόλης, μια και όλοι έχουν μια ανάμνηση από μια ταινία ή μια παράσταση που είδαν εκεί. Είναι αναντίρρητο το γεγονός, ότι τα κινηματοθέατρα αποτελούν χώρους έντονης νοσταλγίας και αναπόλησης για τους περισσότερους κατοίκους μιας πόλης. Εξωτερικά, στην κύρια όψη, η μαρκίζα ήταν

ένας εξέχων όγκος πάνω από την είσοδο. Έντονα φωτισμένη διαφήμιζε την τρέχουσα παράσταση ή προβολή. Η είσοδος βρισκόταν σε εσοχή δημιουργώντας έναν ημι-υπαίθριο φωτισμένο χώρο κάτω από τη μαρκίζα, ο οποίος προσέλκυε τους περαστικούς προς τα ενδότερα του κτηρίου. Ο δημόσιος χώρος της πόλης εισχωρούσε μέσα στο κτήριο και αντίστροφα ο φανταστικός χώρος του θεάματος εύρισκε μια διέξοδο προς τον χώρο της πόλης. Το «θέαμα στα κινηματοθέατρα ξεκινάει από το πεζοδρόμιο» όπως αναφέρει ένας γνωστός αμερικάνος αρχιτέκτονας κινηματοθεάτρων, ο Charles Lee, και φαίνεται να έχει απόλυτο δίκιο (Valentine, 1994).

Εσωτερικά, το φουαγιέ με το κυλικείο και την γκαρνταρόμπα ήταν έντονα διακοσμημένα και φωτισμένα για να εντείνουν στον επισκέπτη την ψευδαίσθηση της εισόδου σε έναν παραμυθένιο κόσμο. Εκεί πλέον ο επισκέπτης αφήνοντας πίσω τις καθημερινές έγνοιες του, προετοιμαζόταν για το ίδιο το θέαμα, ώστε σταδιακά να καταστεί «θεατής». Σε γενικές γραμμές η επαφή μέσω ανοιγμάτων με τον έξω κόσμο δεν ήταν επιθυμητή. Από διαφορετικές εισόδους διαμοιράζονταν στην πλατεία και στον εξώστη. Οι σκάλες ως στοιχεία μετάβασης ήταν εξίσου περίτεχνες. Η κυρίως αίθουσα, αντιθέτως, ήταν πιο λιτά διακοσμημένη και φωτισμένη με διάχυτο έμμεσο φωτισμό, ο οποίος βαθμιαία έσβηνε με το ξεκίνημα της παράστασης. Ο στόχος ήταν η απρόσκοπτη στροφή της προσοχής προς την σκηνή, η οποία πλαισιωνόταν με το μόνο διακοσμητικό στοιχείο της αίθουσας, την μπούκα, η οποία και ενέτεινε την αίσθηση ενός παραθύρου προς τον φανταστικό κόσμο του κινηματογράφου ή του θεάτρου. Επιπλέον έκρυβε και τον περιορισμένο χώρο των παρασκηνίων. Η συνήθης ύπαρξη θεωρείων εξυπηρετούσε περισσότερο την θεατρική χρήση, αλλά παράλληλα αύξανε τη χωρητικότητα του θεάτρου.

Εικόνες 2 & 3. Εσωτερικές οπτικές του foyer-ορόφου (η αποκόλληση του εξώστη από το κέλυφος, η καμπύλη παρειά του και οι επάλληλες καμπύλες της ψευδοροφής)

3. ΤΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΘΕΑΤΡΟ REX ΤΗΣ ΧΙΟΥ

Το Κινηματοθέατρο Rex χτίστηκε στην παραλία της Χίου από τους μηχανικούς Ζωγράφο και Μαράσογλου από την Αθήνα τα χρόνια 1936-40. Ευρισκόμενο σε κεντρικό σημείο της προκυμαίας της πόλης, διαφοροποιείται χαρακτηριστικά από όλα τα κτίρια της παραλίας, ανάμεσα στα οποία δεσπόζει με το ύψος και τη μορφή του. Αποτελώντας ένα από τα ελάχιστα δείγματα κινηματοθέατρου της ελληνικής επαρχίας, συνιστά ένα σημείο αναφοράς, το οποίο οφείλεται σε λόγους όχι μόνο αρχιτεκτονικούς, αλλά και αστικούς, ένταξης δηλαδή στον αστικό ιστό. Ως προς την αστική του ένταξη (και θέση) στην προκυμαία, παρουσιάζει ενδιαφέρον, μια και ευρισκόμενο ανάμεσα σε δυο παράλληλες γραμμές, της προκυμαίας και του νότιου τείχους του Φρουρίου, σχετίζεται άμεσα με τη θάλασσα και έμμεσα με το Φρούριο. Αυτό συμβαίνει, διότι η προκυμαία, τεχνητό αποτέλεσμα ως γνωστόν, επιχωματώσεων του 1897, έχει τη μορφή μιας χερσαίας γραμμικής ζώνης περιμετρικά του λιμανιού, μέρος της οποίας διασχίζει παράλληλα και σε μικρή απόσταση το νότιο τείχος του Φρουρίου (Γαβαλά – Μονιούδη 2004). Ίσως είναι δευτερεύουσας σημασίας, αλλά αξίζει να προστεθεί, ότι για έναν κινηματογράφο στην πλατεία της Χίου (όχι το Rex) έχει εκπονηθεί αρχιτεκτονική μελέτη από

τον Ι. Δεσποτόπουλο, στα πλαίσια της γενικότερης μελέτης του για το Διοικητικό κέντρο της πόλης της Χίου, η οποία όμως δεν εφαρμόστηκε ποτέ (σύμφωνα με τα Αρχεία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής του Μουσείου Μπενάκη).

Ως προς την αρχιτεκτονική του, το κτίριο Rex αποτελεί ένα απλό δείγμα Art Deco, όπως μετεξελίχθηκε στη δεκαετία του '30, και παρουσιάζει στοιχεία ομοιότητας με το Rex των Αθηνών (1934), ένα αξιόλογο αρχιτεκτονικό δείγμα Art Deco των αρχιτεκτόνων Β. Κασσάνδρα και Λ. Μπόννη (1934-36). Η ομοιότητα τους δεν περιορίζεται μόνο στα μορφολογικά και δομικά στοιχεία της κύριας όψης τους, αλλά επεκτείνεται και στη σημασία και λειτουργία των δύο κινηματοθεάτρων στη γενικότερη κοινωνική και πολιτισμική ζωή του τόπου τους, με όλες φυσικά τις μεταξύ τους αναπόφευκτες διαφορές ως προς τη σχέση κέντρου και περιφέρειας. Επομένως εάν κανείς θέλει να κατανοήσει το Rex της Χίου, για το οποίο δεν υπάρχουν πολλά ιστορικά στοιχεία, είναι μάλλον χρήσιμο να προσεγγίσει το Rex της Αθήνας, για το οποίο υπάρχουν περισσότερα (Θεοδοσίου 2000).

3.1. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

Πρόκειται για δώροφο, γωνιακό κτίριο με τετράρριχτη στέγη, του οποίου η κύρια όψη βλέπει στην οδό Νεωρείων (παραλιακής οδού του λιμανιού), ενώ η πλάγια ανατολική όψη στην οδό Θεοτοκά. Η κύρια είσοδος του κτιρίου που οδηγεί, μέσω ευρύχωρου κλιμακοστασίου, στην αίθουσα του κινηματογράφου, καταλαμβάνει μικρό τμήμα του ισόγειου. Η δευτερεύουσα πρόσβαση προς την αίθουσα βρίσκεται στην πίσω όψη του κτιρίου και γίνεται από δύο ανεξάρτητα κλιμακοστάσια που οδηγούν στον χώρο των παρασκηνίων. Η αίθουσα κινηματογράφου που αναπτύσσεται στον όροφο συνιστά έναν ενιαίο χώρο με σκηνή για θεατρικές παραστάσεις.

3.2. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ, ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Η συντακτική ανάλυση του Κινηματοθεάτρου Rex αποτελεί τη συνισταμένη της μορφολογικής, τυπολογικής, λειτουργικής και κατασκευαστικής ανάλυσης και του τρόπου συσχετισμού τους. Από μορφολογική και τυπολογική άποψη, το κτίριο χαρακτηρίζεται από την μονολιθική και ορθογωνική ογκοπλασία της δομής του, αλλά και την μορφολογική καθαρότητα της κύριας όψης του, όπου κυριαρχούν οι κατακόρυφες σχισμές των ανοιγμάτων. Εξ άλλου αυτά είναι και τα στοιχεία ομοιότητας που εντοπίζονται ανάμεσα στο Rex της Χίου και το Rex των Αθηνών. Η συσχέτιση των δύο κτιρίων στηρίζεται επίσης στο γεγονός ότι τοποθετούνται στο αστικό μέτωπο με ανάλογο τρόπο, παρά το γεγονός ότι το Rex της Χίου είναι ένα γωνιακό κτίριο, το στοιχείο αυτό δημιουργεί ορισμένες μορφολογικές αντιφάσεις κυρίως στο ισόγειο. Στις πλάγιες όψεις του ορόφου διακρίνεται μια συνεπής κατανομή των ανοιγμάτων που περιλαμβάνει μικρά, συνεχή, ορθογώνια ανοίγματα και συμμετρικές σχισμές στις κορυφές του κτιρίου, οι οποίες τονίζουν τα αντίστοιχα κλιμακοστάσια. Αντίθετα στο ισόγειο υπάρχει μορφολογική σύγχυση, αποτέλεσμα ίσως των διαφορετικών χρήσεων του ισόγειου στη διάρκεια των διαδοχικών επεμβάσεων, αλλά και της γωνιακής θέσης του κτιρίου.

Από λειτουργική άποψη, το κτίριο αποτελείται από το ισόγειο και τον όροφο που εγγράφονται σε ίδιο περίγραμμα κάτοψης. Το ισόγειο, εκτός από τα κλιμακοστάσια που οδηγούν στον όροφο και εξυπηρετούν την πρόσβαση στο κινηματοθέατρο, περιλαμβάνει και ανεξάρτητες χρήσεις, συνήθως καταστήματα, καθώς και βοηθητικές εγκαταστάσεις του κτιρίου. Ο όροφος είναι διαμορφωμένος στο σύνολό του για τις ανάγκες του κινηματοθεάτρου και περιλαμβάνει όλες τις αναγκαίες χρήσεις: την αίθουσα, τη σκηνή, τον εξώστη και τα θεωρεία, χώρους παρασκηνίων, WC και μικρό foyer.

Από κατασκευαστική άποψη, το κτίριο αναλύεται ως εξής: η περιμετρική τοιχοποιία, σε συνδυασμό με τη σταυροειδή ενίσχυση στην εγκάρσια και διαμήκη διεύθυνση των κεντρικών αξόνων του ισόγειου αποτελούν την φέρουσα κατασκευή του ισόγειου, η οποία παραλαμβάνει άμεσα τα φορτία της πλάκας του ορόφου. Μια σειρά τριών υποστυλωμάτων σκυροδέματος, στο ισόγειο, που καταρχήν μοιάζουν εμβόλιμα, παραλαμβάνουν τα πρόσθετα φορτία

του εξώστη, καθώς το 1968 έγιναν ορισμένες μετατροπές και οι ξύλινες βαθμίδες του εξώστη μετατράπηκαν σε αναβαθμούς οπλισμένου σκυροδέματος. Κατά τα λοιπά ο εξώστης, σύμφωνα και με τις προφορικές μαρτυρίες, αναρτάται από τον εξωτερικό τοίχο της νότιας όψης. Η περιμετρική τοιχοποιία του ορόφου παραλαμβάνει τα φορτία της στέγης. Επίσης τα θεωρεία σύμφωνα με τις ίδιες μαρτυρίες, αναρτώνται από τη δοκό της περιμετρικής τοιχοποιίας του ορόφου. Αυτές οι δύο στατικές διατάξεις που μεταβιβάζουν μέρος των φορτίων του ορόφου στην περίμετρο του κτιρίου, επειδή κρίνονται ιδιαίτερα προβληματικές, αποτελούν ουσιαστική παράμετρο στην πρόταση αποκατάστασης και ιδιαίτερα στο στατικό επανασχεδιασμό του κτιρίου.

4. ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ

4.1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Κύριος στόχος της μορφολογικής, τυπολογικής και κατασκευαστικής ανάλυσης είναι η διατύπωση της πρότασης αποκατάστασης και επανάχρησης του κτιρίου. Ο στόχος μέσα από την πρόταση αποκατάστασης επιμερίζεται στα εξής:

- να απομακρύνει τις ασύμβατες προς τον ιστορικό χαρακτήρα του διατηρητέου κατασκευές,
- να αναδείξει τα αξιόλογα αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία του κτιρίου, ώστε με την διατήρηση ή και υπογράμμισή τους να αποκαθίσταται ο αυθεντικός χαρακτήρας του κτιρίου,
- να εντάξει τις νέες χρήσεις με τρόπο διακριτό κατασκευαστικά και στατικά.

Ο σχεδιασμός όλων των επεμβάσεων θα πρέπει να έχει αναστρέψιμο χαρακτήρα. Οι νέες αρχιτεκτονικές επεμβάσεις θα πρέπει να έχουν απόλυτα διακριτό χαρακτήρα σε σχέση με τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του κτιρίου και το υφιστάμενο κέλυφος. Οι επεμβάσεις ένταξης της νέας χρήσης (των νέων χρήσεων) θα πρέπει να είναι επίσης ορατές και να δηλώνεται ο σύγχρονος χαρακτήρας των χρησιμοποιούμενων υλικών.

4.2.ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ - ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Από την ανάλυση-αναγνώριση του κτιρίου, στην οποία συνέβαλαν η γεωμετρική αποτύπωση, η ιστορική διερεύνηση και η συσχέτιση με αντίστοιχα κτίρια και η επί τόπου αναγνώριση και έρευνα γύρω από το κτίριο, προκύπτει ότι ο αξιόλογος χαρακτήρας του κτιρίου επικεντρώνεται σε τρία στοιχεία:

- στο εξωτερικό του κέλυφος και στη μορφολογική του συσχέτιση με το Rex των Αθηνών,
- στη χρήση του ως ιστορικού κινηματοθεάτρου της πόλης της Χίου,
- στην χαρακτηριστική θέση του στην προκουμαία, καθώς και στη γειννίαση του με το νότιο τμήμα του Φρουρίου.

Η τυπολογία του κτιρίου σε ό,τι αφορά το ισόγειο είναι αλλοιωμένη από τις σταδιακές μετατροπές και τις κατά καιρούς διαφοροποιήσεις της χρήσης του ισόγειου. Αντίθετα η οργάνωση του ορόφου είναι πολύ συνεπής ως προς τη χρήση του κινηματοθεάτρου. Εξαιρεση αποτελούν κάποιες μετατροπές που έχουν γίνει στην πρόσβαση των θεωρείων και στις άναρχες κατασκευές που βρίσκονται στο χώρο των παρασκηνίων. Τα προβλήματα εντοπίζονται στις στατικές επιλύσεις που έγιναν για τη στήριξη του εξώστη και των θεωρείων. Η ανάρτηση και των δύο από την εξωτερική τοιχοποιία δημιουργεί ερωτηματικά για τη βιωσιμότητα αυτής της λύσης, πολύ περισσότερο στις σημερινές συνθήκες, κατά τις οποίες τα αντισεισμικά δεδομένα αποκλείουν την νομιμοποίηση της στατικής λειτουργίας του εξώστη και των θεωρείων.

Επίσης εντοπίζονται πολλά προβλήματα στην οπτική χάραξη της αίθουσας και του εξώστη και στην ιδιαίτερα περιορισμένων διαστάσεων σκηνή, η οποία δεν κρίνεται κατάλληλη να φιλοξενήσει θεατρικές παραστάσεις. Συνολικά ο θεατρικός χαρακτήρας της αίθουσας και της σκηνής κρίνεται πλέον ανεπαρκής για τα σημερινά δεδομένα και από άποψη γεωμετρικών

χαρακτηριστικών, οπτικής και ακουστικής χάραξης, αλλά και από άποψη σύγχρονου εξοπλισμού και υποδομών λειτουργίας.

Η πρόταση αποκατάστασης και επανάχρησης του κινηματογράφου Rex κρίνεται απαραίτητο, με βάση τα στοιχεία ανάλυσης του κτιρίου, να οδηγήσει στον επανασχεδιασμό και στην αποκατάσταση εκείνων των στοιχείων του κτιρίου, τόσο του εξωτερικού όσο και του εσωτερικού κελύφους, που κρίνονται αξιόλογα και άρρηκτα συνδεδεμένα με την ιστορία και τη θέση του στον αστικό ιστό, με έναν όμως σύγχρονο συντακτικά τρόπο και ύφος. Συνεπώς η πρόταση αποκατάστασης ακολουθεί δύο άξονες:

-την αποκατάσταση του εξωτερικού κελύφους μέσα από την ανάδειξη των αξιόλογων χαρακτηριστικών της όψης, με τρόπον ώστε να ξεκαθαρίζεται, επιτείνεται και ταυτόχρονα εμπλουτίζεται ο χαρακτήρας και οι προθέσεις του αρχικού σχεδιασμού,

-τον επανασχεδιασμό ενός σύγχρονου εσωτερικού κελύφους, συντακτικά αυτόνομου (δηλαδή μορφολογικά και στατικά), «θαλάμου μέσα σε θάλαμο», με τρόπον ώστε να λειτουργεί ως ένα σύγχρονο κινηματοθέατρο, διαμορφωμένο μέσα στο υφιστάμενο κέλυφος.

Η μελέτη αποκατάστασης ενός διατηρητέου κτιρίου έχει διπλό στόχο, από τη μια πλευρά να «νοηματοδοτεί» συντακτικά την αρχιτεκτονική παρουσία του κτιρίου εκ νέου μέσα στο ευρύτερο αστικό περιβάλλον, και από την άλλη να επιλύει προβλήματα εκσυγχρονισμού, λειτουργικά και στατικά, που εντοπίζονται από την ανάλυση-αναγνώριση του κτιρίου. Συνεπώς η πρόταση αποκατάστασης εξειδικεύεται ως εξής:

-το εξωτερικό κέλυφος του κτιρίου διατηρείται και αποκαθίσταται.

-το εσωτερικό κέλυφος του κτιρίου, δηλαδή το ισόγειο και ο όροφος, επανασχεδιάζεται με τρόπο πιο λειτουργικό και ορθολογικό.

-το ισόγειο επανασχεδιάζεται, διατηρώντας τη βασική του τυπολογία, για την εξυπηρέτηση του κινηματοθέατρου.

-ο όροφος επανασχεδιάζεται ριζικά μέσα από τη δημιουργία ενός αυτόνομου οργανισμού μέσα στο υφιστάμενο κέλυφος που περιλαμβάνει την αίθουσα του κινηματοθέατρου, τον εξώστη, τα θεωρεία, το χώρο προβολής και τη σκηνή με τον αντίστοιχο πύργο σκηνής, η επιστέγασή του γίνεται με ελαφρά υλικά, διακριτική μορφή και χωρίς παραβίαση του ύψους, αντικαθιστώντας την υφιστάμενη κεραμοσκεπή, η έδραση και η θεμελίωσή του είναι αυτόνομη σε σχέση με το υφιστάμενο κτίριο και γίνεται απευθείας στο έδαφος.

5. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ

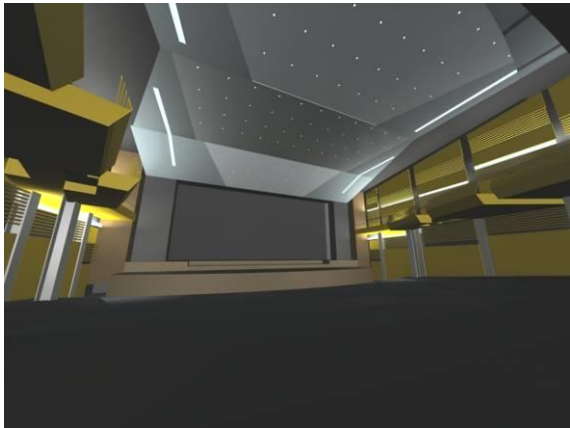
5.1. ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΚΕΛΥΦΟΣ

Το εσωτερικό κέλυφος του κτιρίου, δηλαδή το ισόγειο και ο όροφος, επανασχεδιάζεται με τρόπο πιο λειτουργικό και ορθολογικό.

Στο ισόγειο, οι επεμβάσεις επανασχεδιασμού περιλαμβάνουν τόσο τη διατήρηση της βασικής τυπολογίας για την εξυπηρέτηση του κινηματοθέατρου, όσο και την εισαγωγή νέων χρήσεων που θα συμπληρώσουν και θα ολοκληρώσουν τη λειτουργία του. Πιο συγκεκριμένα δημιουργούνται : μια νέα είσοδος που σηματοδοτεί τη νέα σύγχρονη λειτουργία του κτιρίου, ένα «μεγάλο foyer», που μπορεί να λειτουργήσει και ως εκθεσιακός χώρος, ένα νέο bar, ένα εκδοτήριο εισιτηρίων, και τέλος WC και λοιπές εξυπηρετήσεις κοινού. Η χρήση του κινηματοθέατρου συμπληρώνεται με χώρους γραφείων και αίθουσα πολλαπλών χρήσεων για διδασκαλία ή πρόβα, με σκοπό την εξυπηρέτηση πιθανού θεατρικού οργανισμού ή ΔΗΠΕΘΕ. Δημιουργούνται δύο μεγάλα καμαρίνια, σε άμεση επαφή με το δυτικό κλιμακοστάσιο της σκηνής, στο πίσω τμήμα του ισογείου.

Σημαντικό τμήμα του ορόφου καταλαμβάνει η αίθουσα του κινηματογράφου και ένα «μικρό foyer» υποδοχής, χώροι που διατηρούνται ως έχουν. Οι επεμβάσεις επανασχεδιασμού του ορόφου περιλαμβάνουν την προσθήκη ενός νέου μεταλλικού αυτόνομου οργανισμού με ό-

λους τους συμπληρωματικούς χώρους της κυρίως αίθουσας. Ο νέος μεταλλικός αυτόνομος οργανισμός αποτελείται από τον εξώστη, τα θεωρεία, το χώρο προβολής και τεχνικών και τη σκηνή με τον αντίστοιχο πύργο σκηνής. Ο νέος εξώστης περιλαμβάνει, τέσσερις βαθμίδες καθισμάτων και τους βοηθητικούς χώρους προβολής και τεχνικών. Τα θεωρεία περιλαμβάνουν δύο βαθμίδες καθισμάτων και επανασχεδιάζονται με νέο περίγραμμα σύμφωνα με το μορφολογικό ύφος και την ογκοπλαστική αντίληψη της αίθουσας. Δημιουργείται νέα κλίση στην αίθουσα για την βελτίωση της οπτικής και ακουστικής χάραξης, μέσω μιας μεταλλικής σχάρας, η οποία λειτουργεί ως ένα αυτόνομο και αυτοφερόμενο σύστημα για να μεταβιβάσει στο ισόγειο τα φορτία. Στη σχάρα αυτή εδράζονται τα υποστυλώματα του νέου μεταλλικού οργανισμού και μέσω του ισογείου οδηγούνται σε μια αυτόνομη θεμελίωση. Ο μεταλλικός πύργος, που δημιουργείται στο χώρο της σκηνής, αποτελείται από έναν αυτοτελή μεταλλικό σκελετό, που παραλαμβάνει γέφυρες, πατάκια και τα σταγκόνια της σκηνής και αυξάνει ταυτόχρονα το εσωτερικό ύψος, το απαιτούμενο για τη θεατρική λειτουργία της σκηνής.

Εικόνες 4 & 5. Εσωτερικές οπτικές της αίθουσας (αριστερά η σκηνή, η πλατεία και τα θεωρεία, δεξιά ο εξώστης και τα θεωρεία)

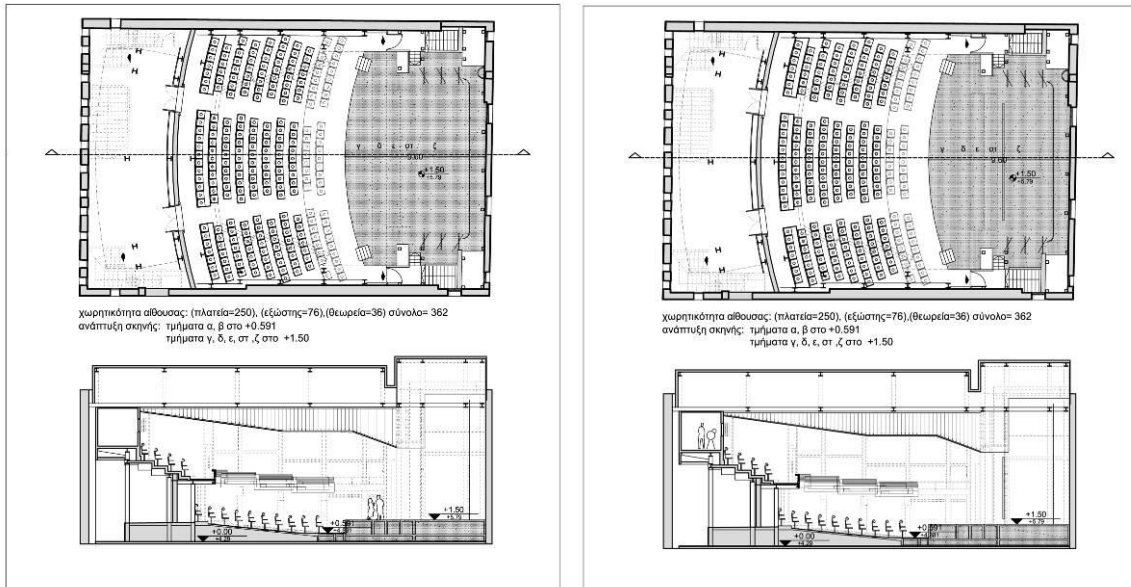
Η κατασκευή του νέου οργανισμού, αποκολλάται από τον τοίχο της κύριας όψης έτσι ώστε, από το foyer-ορόφου, να γίνεται αντιληπτή σε όλο το ύψος της η εσωτερική παρειά της κύριας όψης. Η ανάδειξη μέσω του foyer αυτού του αρχιτεκτονικού στοιχείου του κτιρίου, θεωρούμε ότι συμβάλλει συνολικά στην ανάδειξη του κτιρίου. Η καμπυλόμορφη παρειά του εξώστη γίνεται ορατή όταν το κτίριο είναι φωτισμένο και συμπληρώνεται με τις επάλληλες καμπύλες που διαμορφώνουν την ψευδοροφή του εξώστη. Η καμπυλόμορφη επιστέγαση της αίθουσας υπογραμμίζει την ογκοπλασία του νέου κελύφους και τη διακριτή σχέση του νέου οργανισμού στο υφιστάμενο κέλυφος.

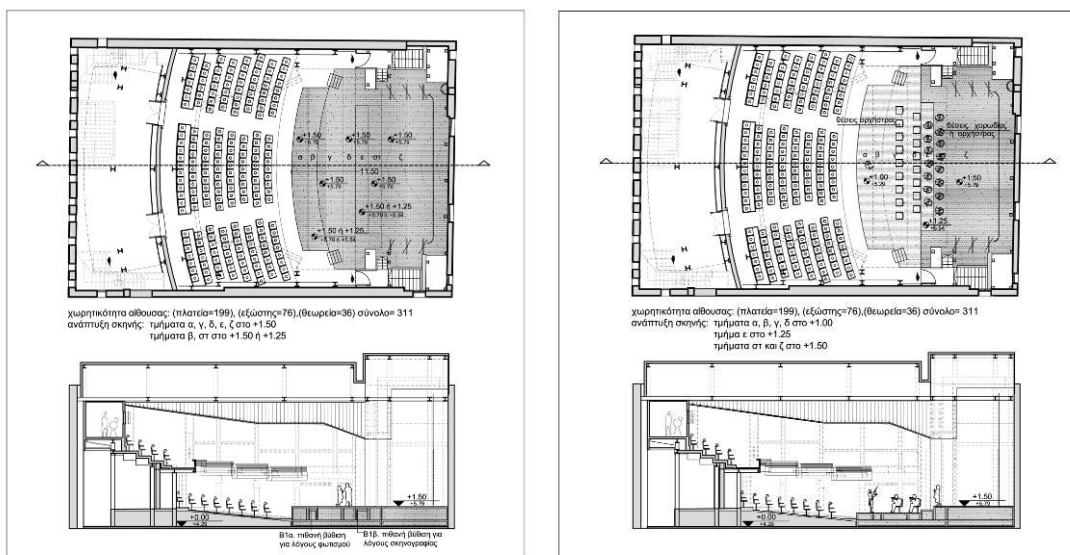
Εικόνα 6. Η σκηνή και η αίθουσα από τα θεωρεία

Η βασική δομή της αίθουσας διατηρείται με τον επανασχεδιασμό της καθώς περιλαμβάνει σε νέες σχέσεις τον εξώστη και τους διακριτούς όγκους των θεωρείων. Επανασχεδιάζεται το τελικό περίγραμμα των θεωρείων και συνολικά οι εσωτερικές όψεις της αίθουσας, με ξύλινα πετάσματα συμπαγή και διάτρητα που διαμορφώνουν άλλοτε τα στηθαία των θεωρείων και άλ-

λοτε τις εσωτερικές ακουστικές επενδύσεις της αίθουσας. Η χρήση ενός μόνο μορφολογικού στοιχείου στις δύο διαφορετικές του εκδοχές δημιουργεί την απαιτούμενη ενότητα ύφους, ενώ ταυτόχρονα με την επιλογή του διάτρητου ξύλου επιλύονται ζητήματα λειτουργικά, φωτισμού αλλά και ακουστικών απαιτήσεων. Επανασχεδιάζεται η ψευδοροφή σαν μια ενιαία επιφάνεια που πτυχώνεται, κατά τρόπο ώστε να συμπεριλάβει τους ανακλαστήρες της οροφής που είναι αναγκαίοι για την ακουστική λειτουργία του θεάτρου. Επίσης η ψευδοροφή φέρει τον γενικό φωτισμό της αίθουσας.

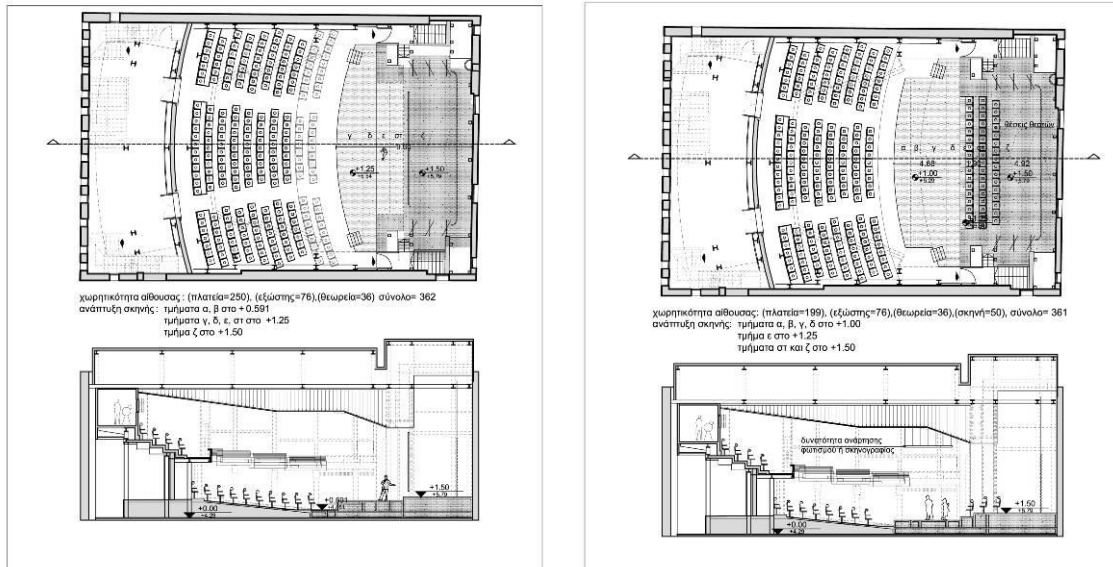
Εικόνες 7 & 8. Μεταβλητές διατάξεις της αίθουσας, κάτοψη στάθμης πλατείας - αξονική τομή (αριστερά θέατρο προσκηνίου – ιταλική σκηνή, δεξιά κινηματογράφος)

Εικόνες 9 & 10. Μεταβλητές διατάξεις της αίθουσας, κάτοψη στάθμης πλατείας - αξονική τομή (αριστερά θέατρο ανοικτής σκηνής – χοροθέατρο, δεξιά συναυλιακός χώρος)

Η αίθουσα επανασχεδιάζεται με στόχο την εξυπηρέτηση και την πολλαπλότητα κατά το δυνατόν των λειτουργιών της. Δημιουργείται νέα, μεταβλητή σκηνική εξέδρα με δυνατότητα αυξομειώσεως του ύψους (από 0,50 ως 1,50μ) και του βάθους (από 9,60μ μέχρι 11,50μ) ώστε να φιλοξενήσει διαφορετικές χρήσεις. Η διαφοροποίηση του βάθους της σκηνής επιτυγχάνε-

ται με τη βύθιση-ανύψωση των δύο πρώτων κινητών τμημάτων της σκηνικής εξέδρας και την ενοποίησή τους, άλλοτε με το χώρο της σκηνής και άλλοτε με το χώρο της αίθουσας. Με τον τρόπο αυτό διαφοροποιείται η χωρητικότητα της αίθουσας, δηλαδή στο ενδιάμεσο σκηνής και πλατείας μπορούν να προστεθούν ή να αφαιρεθούν αντίστοιχα δύο κινητές σειρές 51 πρόσθετων. Η μεταβλητότητα του ύψους της σκηνικής εξέδρας, σε ενιαία ή κλιμακωτές στάθμες και η αυξομείωση του βάθους της ορίζουν τις αντίστοιχες χρήσεις της αίθουσας: α) αίθουσα θεατρικών παραστάσεων και χοροθεάτρου, β) αίθουσα κινηματογράφου γ) συνεδριακός χώρος δ) αίθουσα συναυλιών ε) θέατρο-studio. Ο σχεδιασμός του πύργου σκηνής εξασφαλίζει την ανάρτηση των πετασμάτων της σκηνογραφίας, μέγιστου ύψους 4,5μ και την πρόσβαση στους χώρους κίνησης των τεχνικών της σκηνής.

Εικόνες 11 & 12. Μεταβλητές διατάξεις της αίθουσας, κάτοψη στάθμης πλατείας - αξονική τομή (αριστερά συνεδριακός χώρος, δεξιά θέατρο studio - arena)

Οι επεμβάσεις στο εξωτερικό κέλυφος αφορούν τον επανασχεδιασμό των όψεων. Ειδικότερα ο επανασχεδιασμός της κύριας όψης περιλαμβάνει τα εξής:

- υπογραμμίζονται οι κατακόρυφες λωρίδες που πλαισιώνουν τις σχισμές των ανοιγμάτων της με την προσθήκη επιχρίσματος (που ούτως ή άλλως είναι απαραίτητο για την ενίσχυση της τοιχοποιίας) και με μια μικρή έξαρση του ύψους αυτών,
- υπογραμμίζεται αφ' ενός η κύρια είσοδος προς τον κινηματογράφο, αφ' ετέρου η «κατακορυφότητα» της οργάνωσης της κύριας όψης,
- υπογραμμίζεται το στέγαστρο του ισογείου σε μεμονωμένα τμήματα αφού κατεδαφιστεί το υφιστάμενο,
- δημιουργούνται προθήκες στα δύο δυτικά φατώματα, ένα άνοιγμα του εκδοτηρίου εισιτηρίων στο ενδιάμεσο φάτνωμα και στη συνέχεια τρία περιστρεφόμενα περί άξονα πετάσματα-πόρτες, τα οποία καθώς ανοίγουν συντελούν στην ενοποίηση του foyer με τον εξωτερικό χώρο. Η κατασκευή αυτή δημιουργείται σε μικρή απόσταση από την υφιστάμενη όψη και περιλαμβάνει πετάσματα με περσίδες αλουμινίου.

Ειδικότερα ο επανασχεδιασμός των πλαγίων όψεων περιλαμβάνει τα εξής:

- υπογραμμίζεται η λογική των ανοιγμάτων-οπών που υπάρχουν στις πλάγιες όψεις και επαναλαμβάνεται η ίδια λογική και στην ανατολική όψη,
- στο επίπεδο του ισογείου καταργούνται τα μεγάλα ανοίγματα και δημιουργούνται ανοίγματα ανάλογης γεωμετρίας με αυτά του ορόφου,

-δημιουργείται μια κατακόρυφη μεταλλική «σκαλωσιά» που είναι απαραίτητη για τη εκφόρτωση των σκηνικών και διευρύνονται τα δύο κατακόρυφα ανοίγματα πίσω από τη σκαλωσιά που έχουν πρόσβαση στο χώρο της σκηνής,

-αποκαθίστανται οι πλευρικές σχισμές στη δυτική όψη που δεν υπάρχουν σήμερα και εντάσσονται στη μορφολογική λογική του κτιρίου, ώστε να αποτελέσουν μετά την κύρια όψη το δεύτερο χαρακτηριστικό στοιχείο του κτιρίου,

-αποκαθίστανται οι πλευρικές σχισμές στη βόρεια όψη, όπου επί πλέον προτείνεται μια μεταλλική κατασκευή σήμανσης των εισόδων που έχουν δευτερεύοντα ρόλο,

-η μία από τις δύο εισόδους μετατοπίζεται κατάλληλα, ώστε να λειτουργεί αποτελεσματικότερα.

Στη θέση της σημερινής τετράριχτης στέγης δημιουργείται μια θολωτή στέγη, επάνω από το χώρο της αίθουσας και ένα ορθογωνικής μορφής πρίσμα επάνω από το χώρο της σκηνής. Η θολωτή επιστέγαση του κτιρίου κρίθηκε ως κατάλληλη, διακριτική απόληξη που σηματοδοτεί την ένταξη της νέας κατασκευής μέσα στο υφιστάμενο κέλυφος. Θεωρείται διακριτική σε σχέση με την υφιστάμενη, αφ' ενός γιατί είναι χαμηλότερη κατά 1μ από τη σημερινή κεραμοσκεπή, αφετέρου γιατί υπογραμμίζει την καμπύλη σχέση του μεταλλικού οργανισμού με το εξωτερικό κέλυφος του κτιρίου. Η μεταλλική επικάλυψη, από κοινού με την μεταλλική κατασκευή της εισόδου και τις μεταλλικές κατασκευές της ανατολικής και βόρειας όψης, αποτελούν αρχιτεκτονικά στοιχεία ενταγμένα στο νέο ύψος της επέμβασης, τα οποία ταυτόχρονα επιλύουν προβλήματα εκσυγχρονισμού του κτιρίου. Τα νέα μεταλλικά στοιχεία του κτιρίου ενοποιούνται μεταξύ τους, καθώς αντιμετωπίζονται ως στοιχεία του ίδιου αρχιτεκτονικού λεξιλογίου με χρήση όμοιων υλικών.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε θερμά τον κ. Νίκο Θεοδοσίου, ο οποίος ασχολήθηκε εκτενέστατα με τα κινηματοθέατρα και έχει γράψει το σχετικό βιβλίο της βιβλιογραφίας, για τις πολύτιμες πληροφορίες που μας παραχώρησε στη διάρκεια της συζήτησης - συνέντευξης που είχε με το μέλος της ερευνητικής μας ομάδας, την κ. Ειρήνη Στείρου.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

- Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός και Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
- Μαγδαληνή Χατζή, Αρχιτέκτων Μηχανικός Α.Π.Θ.
- Ιωάννα Φυτούση, Αρχιτέκτων Μηχανικός Α.Π.Θ.
- Ειρήνη Στείρου, Αρχιτέκτων Μηχανικός Α.Π.Θ.
- Ηλίας Γραμματικός, Αρχιτέκτων Μηχανικός Α.Π.Θ., Σκηνογράφος-μουσειολόγος, C.E.A.A.S. Clermont Ferrand (σύμβουλος θεάτρου)
- Νίκος Μπάρκας, Δρ. Πολιτικός Μηχανικός Δ.Π.Θ., διπλ. ακουστικής Le Mans, Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Δ.Π.Θ. (σύμβουλος ακουστικής)
- Βάνα Τεντοκάλη, Δρ Αρχιτεκτονικής, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Α.Π.Θ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Θεοδοσίου Ν. (2000) *Στα παλιά τα σινεμά* Αθήνα: Finatec.
Μονιούδη - Γαβαλά Δ. (1994) *Η πόλη της Χίου (Κοινωνία, Πολεοδομία Αρχιτεκτονική)*. Χίος: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Χίου, Δήμος Χίου.
Μονιούδη - Γαβαλά Δ. (1996) *Η πόλη της Χίου*. Χίος: Πετρουλάκης.
Μονιούδη - Γαβαλά Δ. (2001) *Το Κάστρο της Χίου*. Χίος: Αιγέας-Γ.Ν. Μερούσης.
Ορφανουδάκης Δ. (1998) *Ο κινηματογράφος στην Ελλάδα. Ένας αιώνας αρχιτεκτονικής του κινηματογράφου*. Πειραιάς: Ορφανουδάκης Δ.

Valentine M. (1994) *The show starts on the sidewalk. An architectural history of the Movie Theatre.* New Haven and London: Yale University Press.

<http://www.cinefilip.gr/> Τα παλιά σινεμά στην Ελλάδα

<http://cinematreasures.org/> Τα movie theatres που διασώζονται στον κόσμο

http://en.wikipedia.org/nickelodeon_movie_theatre/

http://en.wikipedia.org/movie_palace/

<http://en.wikipedia.org/vaudeville/>

<http://xroads.virginia.edu/~CAP/PALACE/home.html>